

Sygn. akt I ACa 662/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 marca 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Robert Jurga
Sędziowie:	SSA Paweł Rygiel (spr.) SSO del. Wojciech Żukowski
Protokolant:	sekr. sądowy Marta Matys

po rozpoznaniu w dniu 8 marca 2019 r. w Krakowie na rozprawie
sprawy z powództwa J. S.
przeciwko (...) SA
przy udziale po stronie pozwanej interwenienta ubocznego (...) Bank SA we W.
o zapłatę
na skutek apelacji strony pozwanej
od wyroku Sądu Okręgowego w Nowym Sączu
z dnia 20 marca 2018 r. sygn. akt I C 1449/15

- 1. oddala apelację;**
- 2. zasądza od strony pozwanej na rzecz powoda kwotę 2.700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

SSO Wojciech Żukowski SSA Robert Jurga SSA Paweł Rygiel

sygn. akt I ACa 662/18

UZASADNIENIE

wyroku z dnia 8 marca 2019 r.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej (...) S.A. w W. na rzecz powoda J. S. kwotę 252.000 zł. z odsetkami ustawowymi od dnia 11 lipca 2015 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. i z odsetkami za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty oraz zasądził od pozwanej na rzecz powoda koszty procesu.

Sąd I instancji wskazał, że przedmiotem sporu między stronami był zwrot środków zgromadzonych na polisie ubezpieczeniowej w związku z zawarciem przez strony umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi, po rozwiązaniu tej umowy przez powoda.

Podstawą wyrokowania były następujące ustalenia faktyczne.

W dniu 31 marca 2011 r. strony zawarły umowę ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi pod nazwą (...), objętą polisą nr (...). Powód zobowiązał się w umowie do uiszczania składki miesięcznej w wysokości 14.000 zł. Do umowy miały zastosowanie ogólne warunki umów ubezpieczenia o indeksie (...). Przewidywały one prawo ubezpieczyciela do pobierania opłat za zarządzanie, za ryzyko ubezpieczeniowe, miesięcznych opłat administracyjnych, opłaty wykupu, opłaty operacyjnej, a w przypadku rozwiązania umowy w pierwszych 10 latach jej trwania - także opłaty likwidacyjnej. Powód chociaż prowadzi działalność gospodarczą umowę tą zawarł w celu nie związanym z tą działalnością.

Do 2013 r. powód opłacał składki w sposób nieregularny. Pozwany wysyłał do powoda informacje o zaległościach i informacje rocznicowe o wysokości zgromadzonych środków. Pismem z 3 stycznia 2014 r. pozwany poinformował powoda o zawieszeniu ochrony ubezpieczeniowej, co było efektem braku regularnych wpłat miesięcznych składek i zaległości w wysokości 56.000 zł. W tym samym miesiącu powód uiszczył wszystkie zaległe składki.

W styczniu 2014 r. strony podpisały aneks do umowy, a w dniu 8 kwietnia 2014 r. pozwany na wniosek powoda podjął decyzję o zawieszeniu opłacania składki na 1 rok.

Po zakończeniu okresu zawieszenia okresu opłacania składek powód nadal nie uiszczał składek. Pismem z 6 maja 2015 r. pozwany poinformował powoda o zawieszeniu ochrony ubezpieczeniowej w związku z powstałymi zaległościami. Pismem z 10 czerwca 2015 r. powód wezwał pozwanego do wypłaty całości zgromadzonego kapitału bez potrącania opłat likwidacyjnych. W odpowiedzi pozwany zaproponował powodowi wypłatę odbiegającą od ogólnych warunków ubezpieczenia, to jest wartość wykupu i połowę opłat likwidacyjnych w wysokości 128.295,28 zł. Powód pismem z 22 lipca 2015 r. ponownie wezwał pozwanego do wypłaty zgromadzonych środków w całości.

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy uznał zgłoszone roszczenie za uzasadnione. Dokonując analizy treści umowy zawartej przez strony oraz treści stanowiących integralną część umowy OWU, jak też odwołując się do treści art. 385 § 2 zd. 1 i 2 k.c., art. 385¹ § 2 i 3 k.c., art. 385² pkt 12, 14, 16 i 17 k.c. Sąd ocenił, iż zawarte w umowie postanowienia dotyczące opłaty likwidacyjnej stanowiły klauzule niedozwolone, a więc nieważne. Tym samym pobrana przez pozwaną, na skutek wypowiedzenia umowy, kwota 252.000 zł stała się świadczeniem nienależnym i jako taka podlega zwrotowi. Sąd wskazał, że od zasądzonej kwoty powodowi – zgodnie z art. 481 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 455 k.c. – przysługują odsetki.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 k.p.c.

Od powyższego orzeczenia, w części zasądzającej kwotę 23.600 zł, apelację wniosła strona pozwana, zarzucając:

- naruszenie prawa procesowego tj. art. 233 § 1 k.p.c. przez brak jakichkolwiek ustaleń faktycznych dotyczących przyznania powodowi bonusu do pierwszorocznych składek (33.600 zł), pomimo dopuszczenia i przeprowadzenia dowodów z UWU, Tabeli Opłat i limitów oraz dokumentu „Szczegółowe dokumenty dot. umów ubezpieczenia”, które niezbicie potwierdzają fakt przyznania bonusu i jego wysokości;

- naruszenie prawa materialnego tj. art. 5 k.c. poprzez jego niezastosowanie, skutkujące nieuwzględnieniem zarzutu nadużycia prawa przez powoda w zakresie zwrotu przyznanego powodowi bonusu w wysokości 33.600 zł, mimo, iż dochodzenie przez powoda zapłaty w/w kwoty stanowiło nadużycie prawa podmiotowego, działanie sprzeczne z dobrymi obyczajami i zasadami współżycia społecznego, co potwierdza jednolita linia orzecnicza sądów powszechnych w analogicznych sprawach.

Apelująca wniosła o zmianę wyroku w zaskarżonej części i oddalenie powództwa co do kwoty 33.600 zł oraz o zasądzenie kosztów postępowania, jak też o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Powód wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Apelacja strony pozwanej nie może odnieść zamierzonego skutku.

Rację ma strona apelująca, iż Sąd I instancji nie wyartykułował ustaleń faktycznych dotyczących przyznanego powodowi bonusu od pierwszorocznych składek. Tyle tylko, że okoliczności faktyczne w tym zakresie nie są sporne. Tym niemniej przypomnieć należy, że zgodnie z § 16 ust.5 łączących strony OWU, w pierwszym roku polisy każda wpłacona przez Ubezpieczonego składka podstawowa przed dokonaniem alokacji miała być powiększona o wskazany w Tabeli opłat i limitów wskaźnik procentowy, właściwy dla wybranego przez Ubezpieczonego wariantu ubezpieczenia. Strona pozwana, w związku z wpłacanymi w pierwszym roku umowy składkami powiększyła ją o kwotę 33.600 zł.

Ustalenia Sądu I instancji uzupełnić należy także przez wskazanie, iż tak umowa jak i OWU, nie zawierają postanowień dotyczących rozliczenia bonusu (powiększenia pierwszorocznej składki) w razie rozwiązania umowy stron.

Zważyć nadto należy, że w sprawie nie zaoferowano dalszych środków dowodowych, z których wynikałoby znaczenie tzw. bonusu dla stosunku umownego łączącego strony oraz wzajemnych rozliczeń. Brak zatem było podstaw do czynienia dalej idących w tym zakresie ustaleń.

W pozostałej części ustalenia faktyczne dokonane w pierwszej instancji Sąd Apelacyjny przyjmuje za własne. Zostały oparte o wszystkie zaoferowane przez strony dowody, których ocena mieści się w granicach wyznaczonych art. 233 § 1 k.p.c. W istocie ustalenia te nie są sporne.

Na obecnym etapie postępowania poza sporem pozostaje, iż postanowienia łączącej strony umowy dotyczące opłaty likwidacyjnej oraz pomniejszenia o opłatę likwidacyjną świadczenia wypłacanego powodowi po rozwiązaniu umowy, stanowią klauzule niedozwolone. Tym samym nie jest kwestionowane, iż postanowienia te nie wiążą stron (art. 385¹ k.c.), a w konsekwencji – powodowi należała się wypłata wartości polisy bez pomniejszenia o tzw. opłatę likwidacyjną.

Z uwagi na powyższe wskazać należy, że sama ocena, iż sporne postanowienie umowne dotyczące pomniejszenia świadczenia o opłatę likwidacyjną ma charakter abuzywny, nie jest kwestionowana. Tym samym nie sposób twierdzić, iż z uwagi na zwiększenie kapitału powoda, w ramach jednej składki, uiszczanej w pierwszym roku umowy, postanowienie to miałyby być wiążące częściowo tj. w zakresie kwoty stanowiącej to zwiększenie. To wszystko w sytuacji braku bezpośredniego związku pomiędzy sposobem wyliczenia opłaty likwidacyjnej z tzw. bonusem. W szczególności brak jest podstaw do stwierdzenia, iż przedmiotowy bonus, w sposób całościowy i automatyczny, wchodzi w skład opłaty likwidacyjnej. Przedmiotowe zwiększenie składki stanowi element zgromadzonego kapitału, który – zgodnie z umową – po jej rozwiązaniu – winien być zwrócony powodowi.

Po drugie, w sprawie nie jest kwestionowane, iż powodowi należy się wypłata środków bez pomniejszenia opłaty likwidacyjnej. Zważyć należy, że – zgodnie z umową – po jej rozwiązaniu pozwana była zobowiązana do wypłaty powodowi tzw. wartości polisy, bez rozróżnienia tego, skąd pochodziły środki na tej polisie. W szczególności umowa nie przewidywała pomniejszenia wartości polisy o tzw. bonus, o który pozwana zwiększyła uiszczoną przez powoda kwotę z tytułu stawki podstawowej. W rezultacie nie można uznać, by część świadczenia mająca być wypłaconą powodowi nie miała podstawy prawnej.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, brak jest podstaw do odmowy wypłaty powodowi kwoty stanowiącej wartość tzw. bonusu z uwagi na regułę zawartą w art. 5 k.c. Zgodnie z tym przepisem, nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno – gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub zasadami współzycia społecznego, a takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z

ochrony prawnej. Według art. 5 k.c. zasady współzycia społecznego mają zapobiegać nadużyciu prawa na etapie jego wykonywania. Zważyć bowiem należy, że klauzula wyrażona w cyt. przepisie dotyczy przypadków, gdy powoływanie się na prawo podmiotowe nie stanowi jego wykonywania, lecz jego nadużywanie, które nie jest społecznie aprobowane i w związku z tym nie korzysta z ochrony.

Z art. 5 k.c. wynika domniemanie, że korzystający z prawa podmiotowego postępuje zgodnie z zasadami współzycia społecznego. Stąd oczywistym pozostaje, że ciężar dowodu istnienia okoliczności faktycznych uzasadniających zarzut odnoszący się do art. 5 k.c. spoczywa na tym, kto ten zarzut podnosi. Zważyć zatem należy, że – co do zasady – strony umownie przewidziały, iż składka uiszczana w pierwszym roku umowy będzie podwyższona przez pozwaną o oznaczoną, wyczoną kwotę. Jednocześnie w umowie nie przewidziano, by po rozwiązaniu umowy przedmiotowe „zwiększenie kapitału” było poddane rozliczeniu. Oczywistym pozostaje, że takie postanowienie umowne, w swym zamierzeniu, miało spełniać określoną funkcję. Pozwana nie powołała natomiast jakichkolwiek dowodów, z których by wynikało, by zwrot wartości polisy bez pomniejszenia tzw. bonusu naruszał cel umowy i funkcję, jaką przedmiotowe zwiększenie miało spełniać.

Odnosnie twierdzenia pozwanej, że pogląd o braku podstaw zwrotu ubezpieczonemu kwoty w zakresie tzw. bonusu znajduje potwierdzenie w jednolitej linii orzeczniczej sądów powszechnych w analogicznych sprawach, wskazać należy, iż nie sposób przyjąć, by w zakresie wykładni stosowania art. 5 k.c. taki generalny, abstrahujący od okoliczności konkretnej sprawy pogląd mógł istnieć. Reguła zawarta w art. 5 k.c. stanowi wyjątek od zasady, że uprawniony może domagać się realizacji przysługującego mu prawa podmiotowego. To z uwagi na szczególne okoliczności konkretnego stanu faktycznego możliwa jest ocena, iż wykonywanie prawa stanowi jego nadużycie. Stąd wynika oczywista konstatacja, iż przesłanki wypełniające normę art. 5 k.c. urzeczywistniają się z uwagi na szczególne okoliczności danej sprawy, a w związku z tym nie jest możliwe stwierdzenie, że w podobnych sprawach zawsze realizacja prawa podmiotowego narusza zasady współzycia społecznego. Dla przyjęcia, że wykonywanie prawa stanowi jego nadużycie niezbędne jest wykazanie, iż uprawniony narusza powszechnie obowiązujące normy pożądanego zachowania bądź też korzysta z prawa w sposób sprzeczny z jego istotą, skutkiem czego jego postępowanie w ramach realizacji przysługującego mu prawa należy ocenić jako sprzeczne z zasadami współzycia społecznego. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 października 1998 r. (II CKN 928/97, OSNC z 1999 r., nr 4, poz.75), „sąd nie może powołać się ogólnie na - z natury rzeczy - nieokreślone zasady współzycia, lecz powinien konkretnie wskazać, jaka z przyjętych w społeczeństwie zasad współzycia społecznego, w aspekcie okoliczności faktycznych sprawy, doznałaby naruszenia (...)”.

Podkreślenia wymaga, że treść art. 5 k.c. nie może wpływać na wykładnię normy prawa materialnego określającej treść prawa podmiotowego. Tym samym zastosowanie przewidzianej tym przepisem klauzuli generalnej nie może rozstrzygać o wyniku wykładni. Klauzula generalna nie kształtuje praw podmiotowych ani nie zmienia praw wynikających z innych przepisów. Do tego natomiast zmierza argumentacja strony pozwanej, skoro – wedle niej – z uwagi na przyznany ubezpieczonemu bonus, w przypadku zwrotu wartości polisy, zawsze, w każdych warunkach i w każdym czasie – wartość ta winna być pomniejszona o ten bonus. Jednocześnie w sprawie nie zostało wykazane, z jakich przyczyn, przy konkretnej treści umowy łączącej strony i przy stwierdzonych konkretnych okolicznościach faktycznych, wypłata całej wartości polisy, bez pomniejszenia o uprzednio przyznany bonus, miałaby stanowić nadużycie przysługującego powodowi prawa.

Podkreślenia wymaga, iż umowa stron została zawarta na czas nieoznaczony. Miała obowiązywać do czasu śmierci ubezpieczonego, jej rozwiązania lub odstąpienia przez ubezpieczającego (§ 7 ust.4 OWU). Zdarzenia, od których zależało rozwiązanie umowy (a w związku z tym powstanie obowiązku zwrotu wartości polisy) mogły mieć miejsce w każdym czasie, w tym także po krótkim obowiązywaniu umowy. Tym samym nie sposób twierdzić, iż czas obowiązywania umowy bądź też sposób jej rozwiązania, z zasady, ma prowadzić do wniosku, iż – w każdych warunkach – zwrot kapitału bez pomniejszenia o bonus narusza zasady współzycia społecznego.

W konsekwencji przyjąć należy, że odwołanie się do treści art. 5 k.c. byłoby uzasadniane wyłącznie wówczas, jeżeli byłyby podstawy do stwierdzenia, że zachowanie uprawnionego (powoda), w skonkretyzowanych okolicznościach

faktycznych, narusza konkretne normy pożądanego i akceptowalnego zachowania. Brak jest podstaw do formułowania tego rodzaju zarzutów do powoda. Przykładowo, można by twierdzić o naruszeniu zasad współżycia społecznego, w tym lojalności wobec drugiej strony umowy, w przypadku rozwiązania umowy bezpośrednio po jej zawarciu, gdy w konkretnych okolicznościach faktycznych uzasadniona byłaby ocena, że umowa została zawarta wyłącznie dla uzyskania tzw. bonusu. Tak jednak nie jest w niniejszej sprawie, skoro do rozwiązania umowy doszło w piątym roku jej obowiązywania.

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 385 k.p.c., orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono zgodnie z zasadą odpowiedzialności za jego wynik (art. 98 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.), a na zasądzone koszty składa się opłata od wynagrodzenia pełnomocnika, ustalona zgodnie z § 2 pkt 5 w zw. z § 10 ust.1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r., poz. 1804 ze zm.).

SSO Wojciech Żukowski SSA Robert Jurga SSA Paweł Rygiel